

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 39 Volume: 8 Issue: 39

Ağustos 2015 August 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**İSTANBUL YAHUDİ SEFARAD VE İSLAM MABED İLAHİLERİNDE KULLANILAN MAKAMLARIN
KARŞILAŞTIRMALI MÜZİKAL ANALİZİ
THE COMPARATIVE MUSICAL ANALYSIS OF SCALES OF JEWISH SEPHARDIC AND ISLAM HYMNS
SUNG IN ISTANBUL TEMPLES**

M. Safa YEPREM*
Gazi ERGİŞİ**

Öz

İstanbul'da Yahudi Sefarad ve İslam cemaatlerine ait mabedlerde ayin esnasında yada dini günlerde ilahiler icra edilmektedir. Sefarad ve İslam ilahilerinin makam seyirleri analiz edildiğinde ortak noktalar olduğu ortaya çıkmıştır. 16. Yüzyılda Osmanlı topraklarına yerleşen Yahudi Sefarad cemaati Türk Makam Müziğini benimsemiş ve Yahudi Sefarad müzisyenleri/din adamları Mevlevi müziğinden etkilenerek eserler ortaya koymuşlardır. Hem Yahudi hemde İslam müziğinin özelliklerini taşıyan bu ilahilere "Maftirim" adı verilmiştir. İslam Müziği'nde yine 16. Yüzyılda önemli bestekarların çalışmaları ile büyük bir yükselişe geçmiştir. Bu çalışmada her iki cemaat ilahileri makam seyirleri biçimsel yapıları, kullanılan ölçü numaraları, karar sesleri ve dörtlü/beşlileri açısından "Arel-Ezgi Ses Sistemi"ne göre karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve bulgular sonucunda ortak noktaları ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: İlahi, Maftirim, Sefarad, Dörtlü-Beşli, Makam.

Abstract

In Istanbul, the Jewish Sephardic and Islamic religious communities perform hymns in their own place of worships, during the prayer or holy days. After the analysis of fourths, fifths (tetra chords) and the melodic patterns used in the hymns scales; it is found that, there are common points with each other. In the 16th century, The Jewish Settlers has adopted Turkish Scale (Maqam) System and Sufi Music into their liturgical activities and composed hymns. Those hymns are called "Maftirim". And also in the 16th century Islamic music has shown tremendous achievement because of the gifted composers. This study will analyze both Jewish and Islamic hymns scales, their rhythms and tetra chords according to "Arel-Ezgi Turkish Music Theory".

Keywords: Hymns, Maftirim, Sephardic, Fourths Fifths, Scales (Maqams).

1. GİRİŞ

İstanbul tarihi ve bugünü itibari ile çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Kültürün belkide en önemli öğelerinden biride dini yaşam ve onun ritüelleridir. Bu çalışma oldukça zengin olan İstanbul'daki dini yaşantının iki önemli ögesi olan Yahudi Sefarad ve İslam cemaatlerinin mabedlerinde icra ettikleri ilahilerin beşer adedinin makam seyirlerini ve kullanılan dörtlü/beşliler'ini" karşılaştırmayı hedeflemiştir.

Safa Yeprem¹ (Yeprem, 2004: 330), yapmış olduğu mukayeseli çalışmada, İstanbul'da bulunan Yahudi Sefarad ve İslam cemaatlerinin mabedlerindeki ilahi icralarında ortak müzikal formlar kullanıldığını ortaya koymuştur. Bunlar; Kaside, Dua, Na't, Mevlid, İlahi, ve Miraciye formlarıdır. Dini cemaatlerin müzikal yapıları ile ilgili farklı başlıklarda çalışmalar bulunduğu bilinmekle birlikte, ilahilerin makam seyirlerini ve dörtlü/beşlilerini analiz etmiş çalışma bulunmamaktadır. Her iki cemaat ilahilerinin ortak özellikleri olduğu gerçeğinden hareketle bu çalışmada "İlahi/Maftirim" formu", Arel-Ezgi Ses Sistemi" baz alınarak müzikal analiz gerçekleştirilecektir. Çalışma sonucunda Yahudi Sefarad maftirimlerinin ve İslam ilahilerinin müzikal açıdan ortak noktalarının ortaya konması hedeflenmektedir.

1.1 Problem Durumu

Dini müzik alanında semavi dinlerle alakalı karşılaştırmalı akademik çalışmaların olduğu bilinmektedir. Fakat bu çalışmalar içerisinde ilahilerin makam analizlerinin karşılaştırmalı olarak yapılmaması bir boşluk oluşturmaktadır. Bu çalışma ayrıntılı bir şekilde ilahilerin biçimsel yapısı, makam seyirleri, ölçü numarası kullanımı, karar sesleri gibi müzikal öğeler açısından karşılaştırıp bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk Din Musikisi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, syeprem@gmail.com

** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk Din Musikisi Ana Bilim Dalı, erkisigazi@gmail.com

¹ M. Safa Yeprem (2004). *Türk Cami Musikisi ile Mukayeseli olarak İstanbul Gayrimüslimlerinde Mabed Musikisi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s 330.

1.2 Problem Cümlesi

Yahudi Sefarad Sinagog'ları ve İslam Cami'lerinin İstanbul'daki mabedlerinde icra edilen ilahilerin makamsal özelliklerine dair benzerlik ve farklar nelerdir?

1.3 Hipotez

Yahudi Sefarad ve İslam ilahilerinin makamsal özellikleri aynıdır.

1.4 Alt Problemler

Seçilen ilahilerde:

- 1.1.1 Dörtlü beşli kullanımında benzerlik var mıdır?
- 1.1.2 Makam ortaklığı var mıdır?
- 1.1.3 Ses kullanım aralıklarında benzerlik var mıdır?
- 1.1.4 Karar sesi (Tam/Yarım/Tiz) açısından benzerlik var mıdır?
- 1.1.5 Ölçü numaraları açısından ortaklıklar var mıdır?
- 1.1.6 Biçimsel açıdan ortaklıklar var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1 Araştırma Modeli

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada; gözlem, görüşme ve döküman analizi yapılmıştır. Nitel araştırma türü ise "Betimsel Analiz" olarak belirlenmiştir. Niyazi Karasar'ın bahsettiği gibi² (Karasar, 2007: 77); Nitel araştırma yönteminde tarama modellerinin hedefi, araştırılacak problem cümlesine ait verilerin herhangi bir değişikliğe uğratılmadan olduğu gibi yansıtılmasıdır. Bu çalışmada da veriler yoruma dayalı olmayacak şekilde karşılaştırılacağından betimsel analiz en uygun tür olarak seçilmiştir. Araştırmada bireysel görüşme ve sıkı yapılandırılmış mülakat metodları uygulanmıştır. Ayrıca yazılı kaynaklar, video/ses kayıtları, notalar taranmış olup gerçekleşen ilahi icraları mabedlerde izlenmiştir.

2.2 Evren ve Örneklem

İstanbul sinagoglarında ve camilerinde icra edilen ilahi formu bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. İlahilerle ilgili bir alan araştırması yapıldıktan sonra cemaat otoriteleri ile seçilen beş'er eserle bu çalışmanın örneklemini belirlenmiştir. Örneklem alınan toplam on eser araştırma kapsamında analiz edilmiştir.

Araştırmanın evrenini oluşturan eserlerin sayısı yüzlerle veya binlerle ifade edilebilir. Bu ayrı bir çalışmanın konusu olmalıdır. Araştırmanın örneklem listesi ise aşağıdaki gibidir. Makam isimleri "Arel Ezgi"³ (Ezgi, 1933) Ses Sistemine göre belirlenmiştir.

Yahudi Sefarad İlahileri:

- a. Adathi Suuva (Saba Makamı)
- b. Yah Kadoş (Segah Makamı)
- c. Eloë Şidki (Nihavent Makamı)
- d. Yişlah Mişamayim (Bayati Makamı)
- e. Egebe Toretheha (Uşşak Makamı)

İslam İlahileri:

- a. Ey Garip Bülbül Diyarın Kandedir (Hicaz Makamı)
- b. Çün Sana Gönlüm Mübtela Düştü (Hüseyni Makamı)
- c. Çünkü Bildin Müminin Kalbinde Beytullah Var (Rast Makamı)
- d. Eya Alemlerin Şahı (Hüzzam Makamı)
- e. Durmaz Yanar Vücutum (Rast Makamı)

2.3 Veri Toplama ve Çözümlemesi

Çalışmanın verilerini, örnekleme dahil olan ilahilerin makam seyirleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda seçilen ilahiler nota yazım programı ile bilgisayar ortamında yazılmıştır. Melodik yapı içerisindeki dörtlü ve beşliler tesbit edilip nota üzerine yazma şekliyle gösterilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın analiz birimi "Dörtlü ve Beşliler" olacaktır. Her iki cemaat farklı makamlarda bestelenmiş oldukça geniş ilahi repertuarına sahiptirler. İslam ilahileri repertuarına TRT Nota Arşivi, Devlet Korosu Nota Arşivi ve kişisel nota arşivlerinden ulaşılabilmektedir. Kişisel nota arşivlerinde ise "Cüneyt Kosal" tercih edilmiştir. Maftirim repertuarına ise "Maftirim Türk Sefarad Sinagog İlahileri"⁴ adlı eserden ulaşılabileceği gibi internet ortamında da birçok maftirim kaydı bulunabilmektedir. Eser seçiminde "sıklıkla icra edilme" ön planda tutulmuştur. Seçim tamamıyla cemaat otoriteleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Seçilen eserler ile ilgili ayrıntılar bulgular kısmındadır. Ayrıca ilahilerin ses yada görüntü kaydı olanları tercih edilmiştir.

² Niyazi Karasar. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s.77

³ Suphi Ezgi (1933). *Ameli ve Nazari Türk Musikisi*. Milli Mecmua Matbaası, İstanbul.

⁴ Sefarad Kültürü Araştırma Merkezi (2009). *Maftirim Türk Sefarad Sinagog İlahileri*, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayımlar AŞ.

2.4 Kategorilerin Oluşturulması

İlahilerin makam yapılarının analizi için kategoriler Arel Ezgi Ses Sistemi kapsamındaki Uşşak, Hüseyini, Çargaah, Hicaz, Segah, Hüzzam, Buselik, Saba, Rast, Nikriz, Nişabur dörtlü beşlileri ve seçilen ilahilerin ait oldukları makamlar olarak belirlenmiştir.

2.5 Güvenilirlik ve Varsayımlar

Çalışma kapsamında seçilen ilahi notaları ses kayıtları ile karşılaştırıldığında farklılık olmadığı gözlenmiştir. Cemaat otoriteleri ile yapılan görüşmelerin doğru olduğu, Arel Ezgi Ses Sisteminin araştırılan alanı tamamiyle kapsadığı, Onur Akdoğu'nun "Türk Müziğinde Türler ve Biçimler"⁵ isimli eserindeki biçim metodunun doğru olduğu varsayılmıştır.

2.6 Sınırlamalar

Çalışma İstanbul sinagog ve camileri ile sınırlandırılmıştır. İlahilerin iki ila on zamanlı ölçü numarasına sahip olanları tercih edilmiştir. Makam seçiminde ise sıklıkla kullanılan "temel" yada "şed" makamlara öncelik verilmiştir İslam ilahileri ile ilgili sınırlandırmalar Ahmet Hakkı Turabi ve Nilgün Doğrusöz; Yahudi Sefarad ilahileri ile ilgili çalışma ise Menahem Eskinazi ve Jak Esim ile yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. İslam ilahileri onyedinci, onsekiz ve ondokuzuncu yüzyıl bestekarlarının eserleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırma süresince görüştüğüm diğer isimler ise Jako Taragano ve Janet Esim'dir. Peygamberlerin doğumu ile ilgili olan "Doğuş İlahileri" Ayşegül Arslan⁶ tarafından çalışılmakta olduğundan kapsam dışı bırakılmıştır.

3. BULGULAR

3.1 Yahudi Sefarad ve İslam İlahileri Dörtlü Beşlileri Bulguları

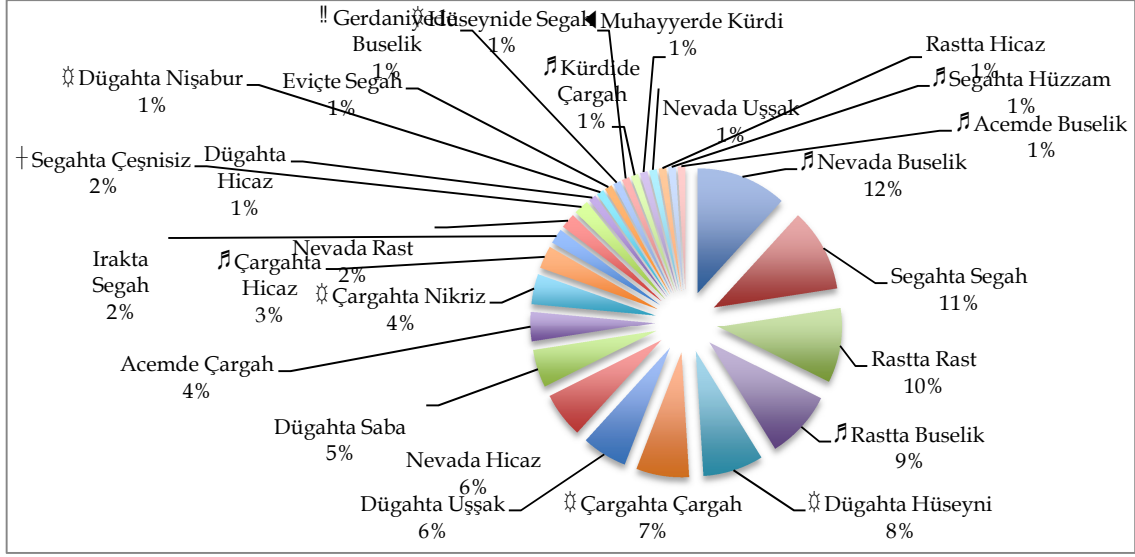
Tablo 1: Yahudi Sefarad ve İslam İlahileri Dörtlü Beşlileri Bulguları

	Dörtlü ve Beşliler	Yahudi Sefarad		İslam	
		Adedi	Yüzdeler Durumu	Adedi	Yüzdeler Durumu
1	Nevada Buselik	12	12	3	6
2	Segahta Segah	11	11	1	2
3	Rastta Rast	10	10	7	14
4	Rastta Buselik	9	9	-	-
5	Dügahta Hüseyini	8	8	4	8
6	Çargahta Çargaah	7	7	3	6
7	Dügahta Uşşak	6	6	3	6
8	Nevada Hicaz	6	6	2	4
9	Dügahta Saba	5	5	-	-
10	Acemde Çargaah	4	4	-	-
11	Çargahta Nikriz	4	4	1	2
12	Çargahta Hicaz	3	3	-	-
13	Irakta Segah	2	2	-	-
14	Nevada Rast	2	2	4	8
15	Segahta Çeşnisiz	2	2	-	-
16	Dügahta Hicaz	1	1	3	6
17	Dügahta Nişabur	1	1	-	-
18	Eviçte Segah	1	1	1	2
19	Gerdaniyede Rast	-	-	1	2
20	Muhayyerde Buselik	-	-	1	2
21	Segahta Hüzzam	-	-	2	4
22	Tiz Segahta Segah	-	-	1	2
23	Hüseyinde Hicaz	-	-	1	2
24	Segahta Eksik Segah	-	-	2	4
25	Yegahta Rast	-	-	5	10
26	Hüseyinde Uşşak	-	-	4	8
27	Gerdaniyede Buselik	1	1	-	-
28	Hüseyinde Segah	1	1	-	-
29	Kürdide Çargaah	1	1	-	-
30	Muhayyerde Kürdi	1	1	-	-
31	Nevada Uşşak	1	1	-	-
32	Rastta Hicaz	1	1	-	-
	TOPLAM	101 DB		49 DB	

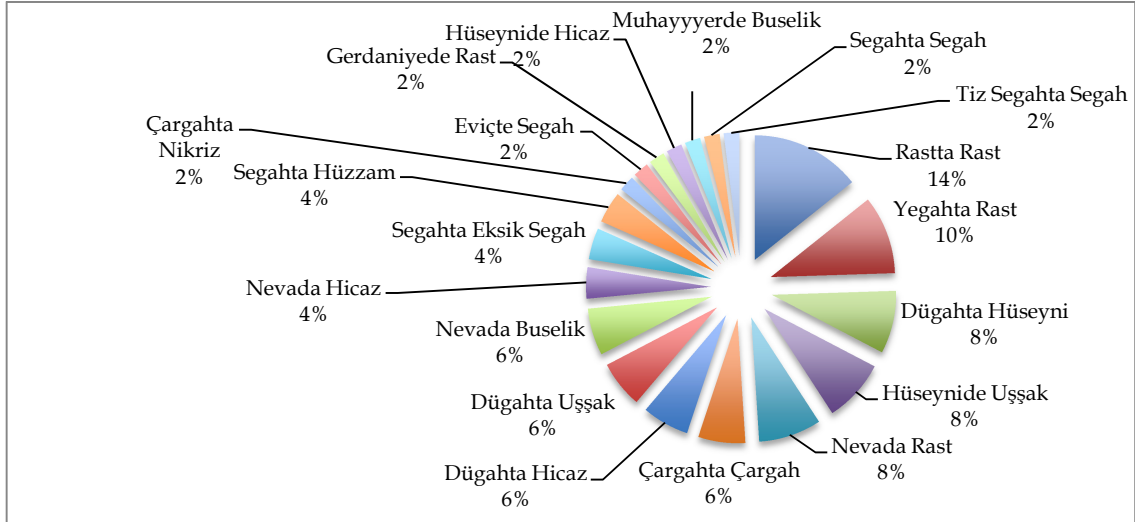
⁵ Onur Akdoğu (1996). *Türk Müziği'nde Türler ve Biçimler*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınevi

⁶ Ayşegül Arslan (2015). *İstanbul'daki Süryani Ortodoks ve Rum Ortodoks Mabedlerinde Okunan Doğuş İlahilerinin Makamsal Analiz ve Karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Grafik 1: Yahudi Sefarad İlahileri'lerinde Bulunan Dörtlü ve Beşliler

Grafik 2: İslam İlahileri'lerinde Bulunan Dörtlü ve Beşliler

Tablo 1, 2 ve Grafik 1, 2'ye göre:

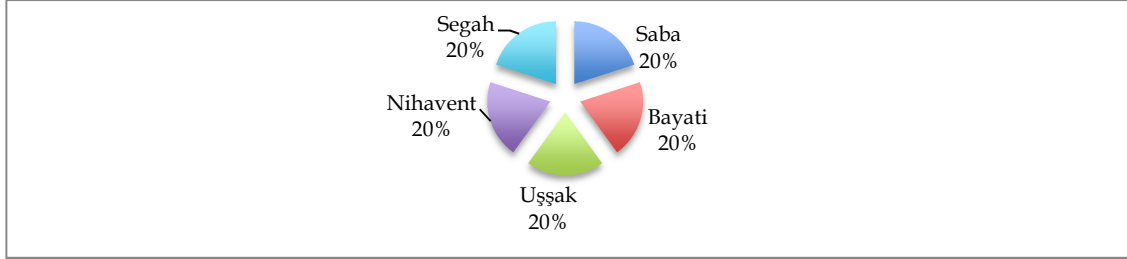
- Beş Yahudi Sefarad ilahisinde 101 adet dörtlü beşli tesbit edilmiş iken, beş İslam ilahisinde 49 adet dörtlü beşli tesbit edilmiştir.
- Yahudi Sefarad ilahilerinde en büyük yüzdeler %12 ile Nevada Buselik ve %11 ile Segah'ta Segah dörtlü beşlisine ait iken İslam ilahilerinde %14 ile Rast'ta Rast ve %10 ile Yegahta Rast'a aittir.
- Dügahta Uşşak, Nevada Buselik, Rastta Rast, Nevada Rast, Dügahta Hüseyini, Çargahta Çargah, Çargahta Nikriz, Dügahta Hicaz, Nevada Hicaz, Segah'ta Segah ve Eviçte Segah dörtlü beşlileri her iki cemaat ilahilerinde de kullanılmıştır.
- Yahudi Sefarad ilahilerinde %22 oranında Buselik dörtlü beşlisi kullanılmış iken İslam ilahilerinde bu oran %8'dir.
- Rast dörtlü beşlisi kullanım oranı Yahudi Sefarad İlahilerinde % 12, İslam ilahilerin de %26'dır.
- Hicaz dörtlü beşlisi kullanım oranı Yahudi Sefarad ilahilerinde % 11, İslam ilahilerinde % 12'dir.
- Segah Dörtlü Beşlisi kullanım oranı Yahudi Sefarad ilahilerinde % 14, İslam ilahilerinde % 10 olarak tesbit edilmiştir.
- Çargah Dörtlü beşlisi kullanımı Yahudi Sefarad ilahilerinde %12, İslam ilahilerinde ise %6'dır. On ilahi toplam 32 adet farklı dörtlü beşli kullanmıştır.
- Yahudi Sefarad ilahileri 24 farklı dörtlü beşli kullanmış iken İslam ilahilerinin 19 adet dörtlü beşli kullandığı görülmektedir.
- 11 adet dörtlü beşli ise her iki cemaat tarafından ortak olarak kullanılmıştır.

3.2 İlahilerde Makam Kullanımı

Tablo 2: Yahudi Sefarad İlahileri'nde Kullanılan Makamlar ve Referans Durumu

Eser	Makam	Adet	Yüzde
Adathi Suuva	Saba	1	20
Yişlah Mişamayim	Bayati	1	20
Egebe Toretheha	Uşşak	1	20
Eloe Şidki	Nihavent	1	20
Yah Kadoş	Segah	1	20

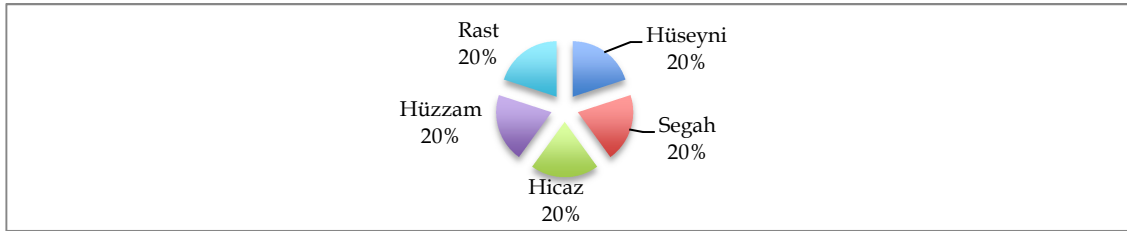
Grafik 3: Yahudi Sefarad İlahileri'nde Kullanılan Makamlar

Tablo 3: İslam İlahileri'nde Kullanılan Makamlar ve Referans Durumu

Eser	Makam	Adet	Yüzde
Çün Sana Gönlüm	Hüseyni	1	20
Çünkü Bildin Müminin	Segah	1	20
Ey Garip Bülbül	Hicaz	1	20
Eya Alemlerin Şahu	Hüzzam	1	20
Durmaz yanar	Rast	1	20

Grafik 4: İslam İlahileri'nde Kullanılan Makamlar

Yukarıdaki tablo ve grafiklere göre her iki cemaatin seçilen ilahilerinde dokuz farklı makam kullanılmıştır. Segah makamı ortak olarak her iki cemaat tarafından da kullanılmıştır.

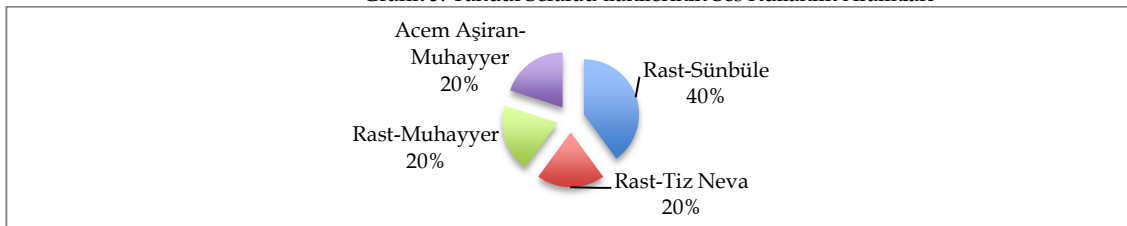
3.3 İlahilerin Ses Kullanım Aralıkları

3.4

Tablo 4: Yahudi Sefarad İlahileri Ses Kullanım Aralıkları Frekans Durumu

Ses Aralığı	Aralık	Adet	Yüzde
Rast-Sünbüle	9 aralık	2	40
Rast-Tiz Neva	10 aralık	1	20
Rast-Muhayyer	8 aralık	1	20
Acem Aşiran-Muhayyer	9 aralık	1	20

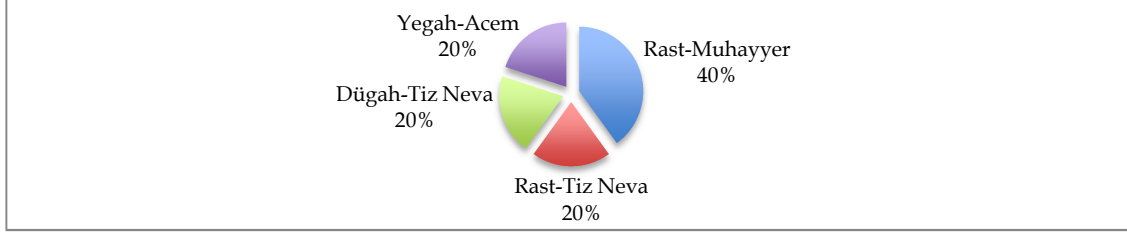
Grafik 5: Yahudi Sefarad İlahilerinin Ses Kullanım Aralıkları

Tablo 5: İslam İlahileri Ses Kullanım Aralıkları Frekans Durumu

Ses Aralığı	Aralık	Adet	Yüzde
Rast-Muhayyer	8 aralık	2	40
Rast-Tiz Neva	11 aralık	1	20
Dügah-Tiz Neva	10 aralık	1	20
Yegah-Acem	9 aralık	1	20

Grafik 6: İslam İlahileri Ses Kullanım Aralıkları

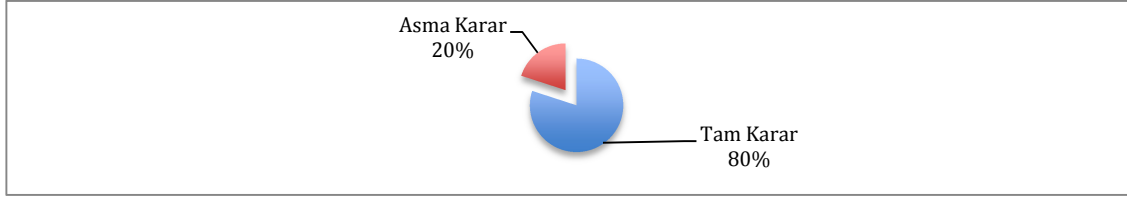
Yukarıdaki tablo ve grafiklere göre Yahudi Sefarad ilahileri 8-10 aralık arasında seyrederken İslam ilahileri 8-11 ses kullanım aralığına sahiptir. Her iki cemaat ilahilerinde Rast-Muhayyer ve Rast-Tiz Neva aralıkları birer ilahide kullanılmıştır.

3.5 İlahilerin Karar Sesleri

Tablo 6: Yahudi Sefarad İlahileri Karar Sesi Frekans Durumu

Karar	Adet	Yüzde
Tam Karar	4	80
Asma Karar	1	20

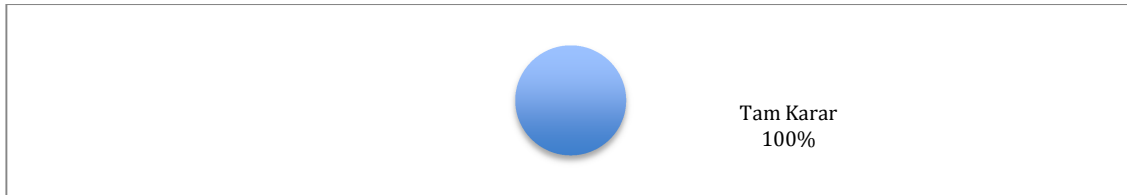
Grafik 7: Yahudi Sefarad İlahileri Karar Sesleri

Tablo 7: İslam İlahileri Karar Sesi Frekans Durumu

Karar	Adet	Yüzde
Tam Karar	5	100

Grafik 8: İslam İlahileri Karar Sesleri

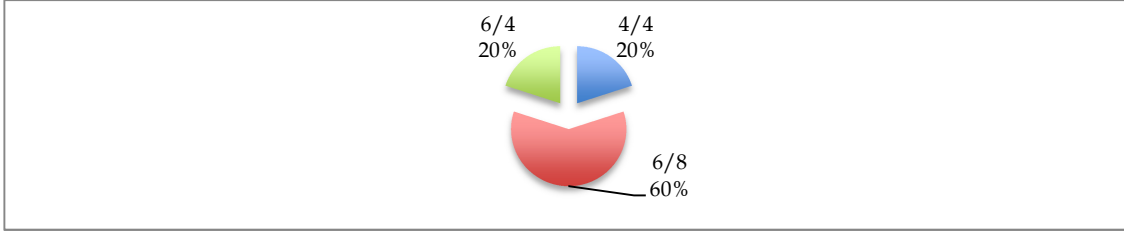
Yukarıdaki tablo ve grafiklere göre İslam ilahileri “tam karar”la bitmişken Yahudi Sefarad ilahilerinin dördü “tam karar”, bir adedi de “yarım karar”la bitmiştir.

3.5 İlahilerin Ölçü Numaraları

Tablo 8: Yahudi Sefarad İlahilerinde Kullanılan Ölçü Numaraları

Eser	Ölçü Numarası
Adathi Suva	6/4
Yişlah Mişamayim	6/8
Egebe Toretheha	4/4
Eloe Şidki	6/8
Yah Kadoş	6/8

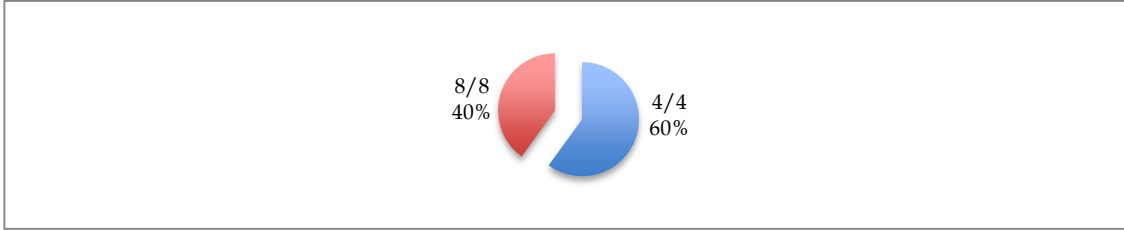
Grafik 9: Yahudi Sefarad İlahilerinde Kullanılan Ölçü Numaraları

Tablo 9: İslam İlahileri' de Kullanılan Ölçü Numaraları

Eser	Ölçü Numarası
Çün Sana Gönlüm Mübtela Düştü	4/4
Çünkü Bildin Müminin Kalbinde Beytullah Var	8/8
Ey Garip Bülbül Diyarın Kandedir	8/8
Eya Alemlerin Şahı Tecelli Kıl	4/4
Durmaz yanar vücudum	4/4

Grafik 10: İslam İlahilerinde Kullanılan Ölçü Numaraları

Yukarıdaki tablo ve grafiklere göre seçilmiş Yahudi Sefarad ilahileri 4/4, 6/4 ve 6/8'lik ölçü numaraları kullanılmaktadır. İslam ilahileri de 4/4 ve 8/8'lik ölçü numaraları kullanılmaktadır. Yahudi Sefarad ilahilerinde 6/8'lik ve İslam ilahilerinde 4/4'lük ölçü numarası kullanımı daha ön plandadır.

3.6 İlahilerin Biçimsel Durumu

Tablo 10: Yahudi Sefarad İlahileri'ne ait Biçimsel Bulgular

Cemaat	Eser	Periyot Sayısı ⁷	Cümle Sayısı ⁸	Cümlecik Sayısı ⁹
Sefarad	Adathi Suva	2	4	16
Sefarad	Yişlah Mişamayim	2	4	10
Sefarad	Eegebe Toretha	4	6	26
Sefarad	Eloe Şidki	2	4	14
Sefarad	Yah Kadoş	2	6	15

Tablo 11: İslam İlahileri'ne ait Biçimsel Bulgular

Cemaat	Eser	Periyot Sayısı	Cümle Sayısı	Cümlecik Sayısı
İslam	Çün Sana Gönlüm	1	2	9
İslam	Çünkü Bildin	1	2	6
İslam	Ey Garip Bülbül	2	4	4
İslam	Eya Alemlerin Şahı	2	3	9
İslam	Durmaz yanar...	1	2	7

Yukarıdaki tablolara göre Yahudi Sefarad ilahileri en az iki periyotlu ve en fazla 4 periyotludur. İslam ilahileri ise 1 veya 2 periyotludur. Cümle sayılarında ise Yahudi Sefarad ilahileri 4 veya 6 cümleli iken İslam ilahileri 2, 3 veya 4 cümlelidir. Cümlecik sayılarında ise Yahudi Sefarad ilahilerinde 10-26 cümlecik, İslam ilahilerinde 4 ila 9 cümlecik kullanıldığı tesbit edilmiştir.

⁷ Periyotlar büyük harflerle eklerdeki tüm notalar üzerinde belirtilmiştir.

⁸ Cümleler küçük harflerle eklerdeki tüm notalar üzerinde belirtilmiştir.

⁹ Cümlecikler yıldızlı rakamlarla eklerdeki tüm notalar üzerinde belirtilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Yahudi Sefarad ve İslam ilahilerinin ortak noktalarını ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmada dokuz farklı makamdan on eser seçilip müzikal analizi yapılmıştır.

- Birinci alt problem cümlesi olan “ortak dörtlü beşli” kullanımı analiz edilmiş ve onbir adet “ortak dörtlü ve beşli” tesbit edilmiştir.
- İkinci alt problem cümlesi olan “ortak makam kullanımı” analiz edildiğinde Segah makamının ortak olarak kullanıldığı tesbit edilmiştir.
- Üçüncü alt problem cümlesi olan ses kullanım aralıkları analiz edildiğinde sekiz, dokuz ve on’lu ses aralıklarının her iki cemaat ilahilerinde de kullanıldığı belirlenmiştir.
- Dördüncü alt problem cümlesi, “makamların karar sesleri” analiz edildiğinde bir Yahudi Sefarad ilahisinin “yarım karar”la bittiği ve onun dışındaki dokuz ilahinin “tam karar” la bittiği tesbit edilmiştir.
- Beşinci alt problem cümlesi. “ölçü numaralarında benzerlik” analiz edildiğinde 4/4’lük ölçü numarasının ortak kullanıldığı tesbit edilmiştir.
- Altıncı alt problem cümlesi “ilahilerde biçimsel ortaklık” analiz edildiğinde seçilmiş olan Yahudi Sefarad ilahilerinin biçimsel açıdan İslam ilahilerine göre daha geniş olduğu görülmektedir. Periyot sayıları açısından bakıldığında dört Yahudi Sefarad İlahisi ve iki İslam ilahisinin iki periyotlu olduğu tesbit edilmiştir. Ayrıca Üç Sefarad ve bir İslam ilahisi dört cümleye sahip iken cümlecik sayılarında ortaklık tesbit edilmemiştir.

Bu bilgiler ışığında Yahudi Sefarad ve İslam ilahileri, müzikal yapı anlamında tamamiyle Arel Ezgi Ses Sistemine uygun olup büyük ölçüde benzer özelliklerinin olduğu tesbit edilmiştir. Dolayısıyla Yahudi Sefarad ve İslam ilahilerinin benzer olduğu hipotezimizin doğru olduğu ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- AKDOĞU, Onur (1996). *Türk Müziğinde Türler ve Biçimler*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- ARSLAN, Ayşegül (2015). *İstanbul’daki Süryani Ortodoks ve Rum Ortodoks Mabedlerinde Okunan Doğu İlahilerinin Makamsal Analiz ve Karşılaştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERĞİŞİ, Gazi (2015). “İstanbuldaki Yahudi, Hıristiyan ve İslam Mabedlerinde İcra Edilen İlahilerin Karşılaştırmalı Müzikal Analizi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- EZGİ, Suphi (1933). *Ameli ve Nazari Türk Musikisi*. İstanbul: Milli Mecmua Matbaası.
- KARASAR, Niyazi (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- OKTAR, Remzi. *Ey Garip Bülbül Diyarın Kandedir*, (Cüneyd Kosal’dan alıntı), Erişim Tarihi: 06.08.2014, www.notaarsivleri.com
- OKTAR, Remzi. *Çün Sana Gönüm Mübtela Düştü*, (Cüneyd Kosal’dan alıntı), Erişim Tarihi: 06.08.2014, www.notaarsivleri.com
- Sefarad Kültürü Araştırma Merkezi (2009). *Maftirim Türk Sefarad Sinagog İlahileri*, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ.
- SARIGÖZOĞLU, Şenay (2014). *Durmaz Yanar Vücutum*, (Cüneyd Kosal’dan alıntı), Erişim Tarihi 3.06.2014), eksd.org.tr
- SARIGÖZOĞLU, Şenay (2014). *Eya Alemlerin Şahı*, (Erişim Tarihi 3.06.2014), eksd.org.tr
- YEPREM, M. Safa (2004). *Türk Cami Musikisi ile Mukayeseli olarak İstanbul Gayrimüslimlerinde Mabed Musikisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YÜCEL, Mehmet (2014). *Çünkü Bildin Müminin Kalbinde Beytullah Var*, (Tolga Göyenc’ten alıntı), Erişim Tarihi: 20.04.2014, neyzen.com

EKLER

Yahudi Sefarad ve İslam İlahileri Notaları

1) Adathi Suva¹⁰

YAHUDİ SİNAGOG İLAHİSİ ADATHI SHUVA

Makam: Saba
Usül: Sengin Semai

Beste: Belirsiz
Güfte: Abbas

a *1 Dūgahta Saba Rastta Rast

A DA Tİ SHU VA

***2** Çargahta Hicaz ***3**

A Nİ A HİSH ET GE U LAT

Çargahta Hicaz **b*4**

HEM DOD BO KER VA E REV

Segahta Çeşnisiz ***5** ***6** Dūgahta Saba

LE FA NAY IR HU RE Fİ LAT

Acemde Çargah

HEM DOD HEM DOD

c*7 Muhayyerde Kürdi ***8** Nevada Buselik

ET EM SHOV A SHİV MA ER EV NE

***9** Dūgahta Hicaz ***10** Acemde Çargah

BET MİK DASH HEM DOD

¹⁰ Maftirim" Türk Sefarad Sinagog İlahileri. a.g.m. s.348.

14 d^*11 Acemde Buselik *12 Segahita Çeşnisiz

ET EM SHOV A SHIV MA ER EV NE

16 *13 Çargahta Hicaz

BET MİK DASH HEM DOD

18 b^*14 Dūgahta Saba

TO RA A HAT U MİSH PAT E HAD

20 *15 *16 Dūgahta Saba

Yİ YE LA HEM DOD

22 2

HEM

2) Yah Kadosh¹¹

YAHUDİ SİNAGOG İLAHİSİ YAH KADOSH

Makam: Segah
Usül: Sofyan

Beste: Belirsiz
Güfte: Belirsiz

a *1 Nevada Buselik *2 Çargahta Çargah Segah *3 Rastta Buselik

A

YA KA DOSH YO YO SHEV

6 Segah Segah b 4

TE İ İ LOT VA A

11 Segah Segah *5 Nevada Buselik Çargahta Çargah *6

SHER SAM BE Fİ DE VA RAY

16 Dügahta Saba *7 Segah Segah

EL E LA TİR EL EL EL EL EL EL EL EL Lİ YA LA YEL ELEELELEL

21 Nevada Buselik c *8 Irakta Segah Dügahta Uşşak

Lİ VAA SHER SAM BE Fİ

26 Segah Segah Çargahta Çargah

DE VA RAY

31 Bd *9 Eviçte Segah Nevada Buselik e *10

Rİ NE NO TAY Yİ YU O LOT

¹¹ Maftirim, Türk Sefarad Sinagog İlahileri, a.g.m. s. 85.

36 Nevada Hicaz Segahta Hüzam

LISH ME KOD

41 **f** *11 Nevada Buselik Segahta Segah

SHE HA MI ME GU RAY EL

46 *12 Dik Hisarda Segah 13 Nevada Uşşak

EL EL A TIR ³ EL EL EL EL EL EL LIYA LA EL EDEL

51 Segahta Segah **c***14 Irakta Segah *15 Dugahta Uşşak

EL EL EL EL EL EL LI VAA SHER SAM

56 BE FI DE VA RAY

61 Segahta Segah

TÜRK SEFARAD YAHUDİ SİNAGOG İLAHİSİ "ELOE ŞIDKI"

Makam: Nihavend
Usül: Yürük Semai

Güfte: Avraam
Beste: Avraam

a *1 Rastta Buselik ***2**

A
E LO E SİD Kİ ME NAT HEL Kİ A A

a *3 Rastta Buselik

TA VE HO Sİ BE HA E HE SE SUR MİT NA SE

***4** Rastta Buselik **b *5** Nevada Buselik

Kİ A TA MAH Sİ TEN

14 Kürdide Çargah Rastta Buselik

TEN TEN TEN TEN

B **c *6** Nevada Hicaz ***7**

HAY HAY HAY

22
HAY E LO E A

26 Rastta Buselik **d *8** Nevada Hicaz

MEN RE SE A Tİ RA UV YOM SA RA

3) Eloë Şidki¹²

4) Yishlah Mishamayim¹³

¹² Maftirim "Türk Sefarad Sinagog İlahileri, a.g.m. s.123.

¹³ Maftirim, Türk Sefarad Sinagog İlahileri. a.g.m. s.335.

YAHUDİ SİNAGOG İLAHİSİ YİSHLAH MI-SHAMAYİM

Makam: Bayati
Usül: Yürük Semai

Beste: Belirsiz
Güfte: Belirsiz

a *1 Rastta Rast

A
YİSH LAH Mİ SHA MA YİM U Zİ MA U Zİ UM NU Sİ

***2** Çargahta Nikriz **b *2**

KOR BAN A A LE HAY SEL KE NA FE HA

***3** Segahta segah

TAS Tİ RE Nİ Kİ A TA MAH Sİ KOR

***4** Çargahta Nikriz **c**

BAN A A LE HAY YAH RAM HA Vİ Vİ SHE MO NİK RA

***5** Çargahta Çargah Dugahta Hüseyini

A DO NAY Nİ Sİ Nİ Sİ DOD

d *6 Gerdaniyede Buselik ***7** Nevada Buselik

B
HO SEN Vİ KAR YİL BO SH A KO EN İ SHİ

***8** Çargahta Nikriz

A RA NEN LA EL HAY NE MAN NE MAN

YAHUDİ SİNAGOG İLAHİSİ EEGE BE-TORATHEHA

Makam: Uşşak
Usül: Sofyan

Beste: Belirsiz
Güfte: Avtalyon

A

a *1 Rastta Rast *2 *3

EE GE BE TO RA TE HA UV MİS VAT HA EL

4 Dügahta Uşşak *4 Rastta Rast

HAY TAN HE Nİ BE SO VA SE MA HOT ESH

*5 Dügahta Uşşak

7 POH Sİ HOT LAH SUR A NE Nİ

B

b *6 Nevada Hicaz *7

TO VAT HA TA HİN LE DA LE HA

13 Nevada Buselik *8 Nevada Hicaz *9

UL EV YON HA SHAM BE AR SE HA

16 Nevada Buselik *10 Rastta Rast

Tİ SOV TE NA HA ME Nİ LA HA ZOT SU

19 Dügahta Hüseyini *11

Rİ BE NO AM HA BE ROH İR Sİ YON

*12 Rastta Rast
 22 EL A RO Mİ ME HA Kİ Dİ Lİ TA

*13 C d Nevada Rast
 25 Dūgahta Hüseyni Nİ YOM VA LAY LA SHAM LE HA

*14 Acemde Çargah *15 e
 28 ED POK ET SHE A RE HA YAH SHİ VA Tİ

Nevada Buselik
 31 E LE HA VA TİR PA E Nİ

*16 Nevada Buselik
 34 Çargahta Çargah VA A RA NEN LA BO KER ER HAS DE HA AD

*17 Çargahta Çargah
 37 EN HE KER BE NO AM HA LE VA KER

*18 C Rastta Rast
 40 Dūgahta Uşşak TE NA HA LE Nİ LA HA ZOT SU

*19 Dūgahta Hüseyni
 43 Rİ BE NO AM HA BE TOH İR Sİ YON

Rastta Rast

46

EL A RO MÍ ME HA KÍ DÍ LÍ TA

Dügahta Hüseyini

Df *20

49

NÍ NEG DE HA E LÍ TA

*21

Acemde Çargah

Nevada Buselik

*22

52

ESH TA HA VE LAH GÍ LÍ SHA MA BE TOH

Nevada Buselik

55

A O LÍ NA A SHÍ VE NÍ

Dügahta Nişabur

g *23

58

HA NUN BT RU SHA LA YİM EF ROS LE HA

Çargahta Çargah

*24

61

KA PA YİM E SA KOL BA SHA MA

Dügahta Uşşak

3

64

YİM EL DAR ME O NÍ LA HA

Rastta Rast

Dügahta Hüseyini

*25

67

ZOT SU RÍ BE NO AM HA BE TOH İR

İSLAM MÜZİĞİ DURMAZ YANAR VÜCUDUM

Makam: Rast
Usül: Sofyan

Beste: Zekai Dede
Güfte: Yunus Emre

a *1 Rastta Rast Dûgahta Uşşak

A

DUR MAZ YA NAR VÜ CU DUM AH İT ME Yİ Nİ DE YİM
MEC NUN SE VER LEY LA YI BEN SE VE RİM MEV LA YI

a *2 Rastta Rast

DUR MAZ YA NAR VÜ CU DU AH İT ME YİP Nİ DE YİM
MEC NUN SE VER LEY LA YI BEN SE VE RİM MEV LA YI

b *3 Nevada Rast

SÖN DÜ RE ME ZEM O DUM SUL TA NIM AH İT ME YİP
KAN AĞ LA YI AĞ LA YI SUL TA NIM AH İT ME YİP

***4** Rastta Rast

Nİ DE YİM MA DEM Kİ CAN TEN DE DİR CÜR MÜ İS YAN
Nİ DE YİM YU NUS Gİ Bİ DÜŞ KÜ NE AK LI GİT MİŞ

a *5 Rastta Rast Dûgahta Uşşak

BEN DE DİR
ŞAŞ KI NA

b *6 Nevada Buselik Rastta Rast

26

¹⁵ Cüneyd Kosal Nota Arşivi, *Durmaz Yanar Vücutum*, eksd.org.tr, (Erişim Tarihi 3.06.2014), http://eksd.org.tr/bestecilerimiz/zekai_dede/rast_ilahi_durmaz_yanar_vucudum.pdf

İSLAM MÜZİĞİ

ÇÜN SANA GÖNLÜM MÜBTELA DÜŞTÜ

Makam: Hüseyni
Usül: Sofyan

Beste: Hafız Post
Güfte: Niyazi Mısri

§ A a*1 Hüseynide Uşşak *2 Hüseynide Uşşak

ÇÜN SA NA GÖN LÜM MÜB TE LA DÜŞ TÜ
KİM SE Nİ BUL DU KEN Dİ YOK OL DU

a *3 Hüseynide Uşşak *4 Hüseynide Uşşak

ÇÜN SA NA GÖN LÜM MÜB TE LA DÜŞ TÜ
KİM SE Nİ BUL DU KEN Dİ YOK OL DU

b *5 Dügahta Hüseyni *6

DER DÜ GAM BA NA E FEN DİM HAY ME DED A Şİ NA DÜŞ
VAS LI NA EY DOST E FEN DİM HAY ME DED CAN BA HA DÜŞ TÜ

c *7 Çargahta Çargah

TÜ AL LA HIM AL LAH ZÜHD Ü TAK VA
TÜ AL LA HIM AL LAH BU Nİ YA Zİ

Çargahta Nikriz Çargahta Çargah *8

YA YAR İ DİM EV VEL A MAN AŞ KIN LA BEN
NİN HİÇ VÜ CU DÜN DE A MAN ZE RE KO MA

Dügahta Hüseyni *9

DEN E FEN DİM HAY ME DED HEP CÜ DA DÜŞ TÜ
DİN E FEN DİM HAY ME DED HEP BE KA DÜŞ TÜ

Dügahta Hüseyni §

AL LA HIM AL LAH
AL LA HIM AL LAH

¹⁶ Cüneyd Kosal Nota Arşivi, Çün Sana Gönüm Mübtela Düştü, notaarsivleri.com, (Erişim Tarihi 2.10.2014), <http://notaarsivleri.com/huseyni/14096.png>

8) Çünkü Bildin Müminin Kalbinde Beytullah Var¹⁷

İSLAM MÜZİĞİ
ÇÜNKİ BİLDİN MÜMİNİN KALBİNDE BEYTULLAH VAR

Makam: Rast
Usül: Düyek

Beste: Mehmed Esad Efendi
Güfte: Belirsiz

A a^*1

ÇÜN KÜ BİL DİN MÜ Mİ NİN KAL BİN

Segahta Segah a^*1 Dığahta Uşşak $*2$ Segahta Segah

DE BEY TUL LAH VAR AL LAH AL LAH

b^*3

Rastta Rast

BEY TUL LAH VAR AH HER NE VAR

a^*5

10 Nevada Rast

A DEM DE VAR A DEM DEN İS

13 Rastta Rast $*4$ Yegahta Rast

TE HAK KI NI OL MA İB

16 Segahta Segah

Lİ Sİ ŞA Kİ A DEM DE SİR RUL

19 Dığahta Hüseyini $*6$ Rastta Rast

LAH VAR AL LAH AL LAH SİR RUL LAH VAR SON

¹⁷ Tolga Göyenc Nota Arşivi, Çünkü Bildin Müminin Kalbinde Beytullah Var, neyzen.com, (Erişim Tarihi 20.04.2014), http://www.neyzen.com/nota_arsivi/01_ilahiler/075_rast/cunkubildin.pdf

9) Ey Garip Bülbul Diyarın Kandedir¹⁸

İSLAM MÜZİĞİ
EY GARİP BÜLBÜL DİYARIN KANDEDİR

Makam: Hicaz
Ustül: Düyek

Beste: Derviş Ali Şirvani Dede
Güfte: Niyazi-i Mısri

§ a *1 Nevada Buselik

EY GA RİP BÜL BÜL Dİ YA RIN KAN DE DİR A

1 2⁵ Dûgahta Hicaz b *2

MAN A MAN MAN A MAN BİR HA BER VER

7 Nevada Buselik

GÜ Lİ ZA RIN KAN DE DİR

10 Dûgahta Hicaz Bc *3 Muhayyerde Buselik

KAN DE DİR SEN BU İL DE KİM SE YE YAR

13 Hüseyinde Hicaz *4 Nevada Acemli Rast §

OL MA DIN A MAN A MAN MAN A MAN

¹⁸ Cüneyd Kosal Nota Arşivi, *Ey Garip Bülbul Diyarın Kandedir*, notaarsivleri.com, (Erişim Tarihi 06.08.2014), <http://notaarsivleri.com/hicaz/14146.png>

İSLAM MÜZİĞİ EYA ALEMLERİN ŞAHI

Makam: Hüzam
Usül: Muhammes/Sofyan

Söz: Yunus Emre
Beste: Dede Efendi

A

a*1

E YA A LEM

a*2

Nevada Hicaz

LE RİN ŞA

b*3

Nevada Hicaz

HI AL LAH TE CEL

Segahta Hüzam

Lİ KİL E FEN DİM

***4**

Segahta Hüzam

TE SEL Lİ KİL

c*5

Tiz Segahta Segah

GÖ NÜL LER BUR

d*6

Gerdaniyede Rast

CU NUN MA HI

***7**

B

¹⁹ Şenay Sarıgözoğlu. *Eya Alemlerin Şahı*, eksd.org.tr, (Erişim Tarihi 3.06.2014)
http://eksd.org.tr/bestecilerimiz/hamamizade_ismail_dede_efendi/huzzam_ilahi_eya_alemlerin_sahi_pdf

24 Eviçte Segah **b*8**

AL LAH TE CEL LI

27 Segahta Hüzam ***9**

KIL E FEN DIM TE SEL

30 Segahta Hüzam

Li KIL